

SEKSUAALSELT VÄÄRKOHELDUD LAPSEGA TEGELEMISE ERIPÄRAD

Rakvere, 10.02.2022

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

PÄRNU NAISTE VARJUPAIK

NTTK
*Vägivallast on
väljapääs!*

ühendus
vägivallavaba
elu kaitseks

RÖTIN

ARUTAME

Nimetage erinevaid lapse/noore seksuaalse väärkohtlemise viise

Millistes keskkondades võib toimuda lapse/noore seksuaalne väärkohtlemine?

Kas juhtumi seksuaalseks väärkohtlemiseks pidamisel on oluline lapse/noore mittenõustumine toimuvaga? Miks?

Lapse seksuaalse väärkohtlemise määratlus

- **Laste seksuaalne väärkohtlemine** on lapse kaasamine igasugusesse seksuaalsesse tegevusse,
- mille sisust ta ei saa täielikult aru,
- milles osalemiseks ta ei ole võimeline andma nõusolekut,
- milles osalemiseks ta ei ole arenguliselt piisavalt valmis,
- mis astub üle seadustest või ühiskonna sotsiaalsetest normidest

Kontaktne ja mittekontaktne väärkohtlemine

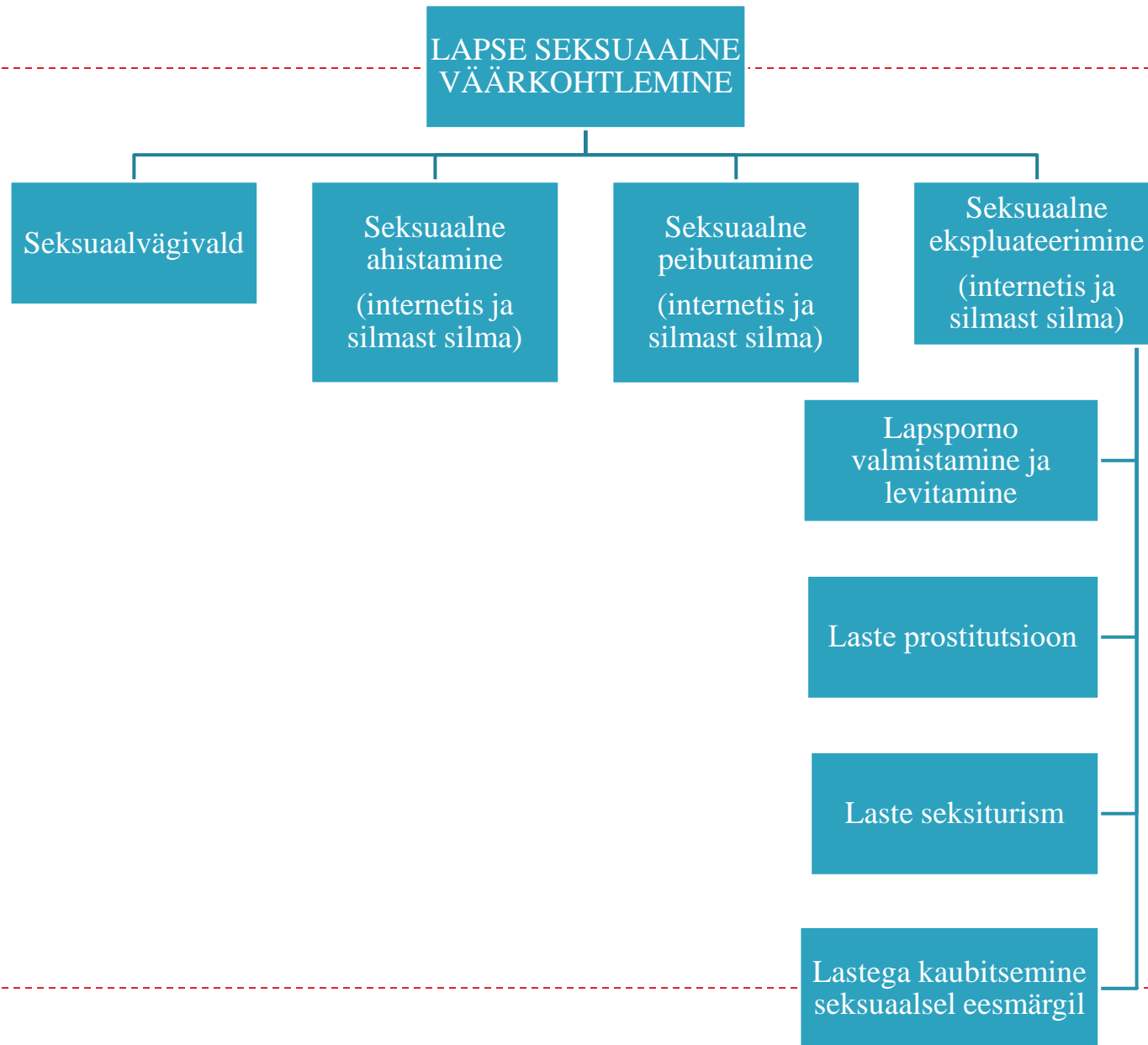
Kontaktne

- keha (sh intiimsete kehaosade) seksuaalne puudutamine riiete pealt või alt;
- lapse sundimine enda keha puudutama või hellitama;
- masturbeerimine;
- vägistamise katse;
- sugühe lapsega tupe, päraku või suu kaudu.

Mittekontaktne

- seksuaalse sisuga mittesoovitud kommentaarid, ettepanekud;
- lapse survestamine end alasti/enda intiimseid kehaosaid näitama;
- lapsest alasti piltide tegemine, lapse filmimine;
- veenmine, ahvatlemine või survestamine tegelema prostitutsiooniga või muu seksuaalse tegevusega.
- suguelundite, porno näitamine

LAPSE SEKSUAALSE VÄÄRKOHTLEMISE LIIGID

SEKSUAALSELE VÄÄRKOHTLEMISELE VIITAVAD MÄRGID EHK SPETSIIFILISED/MITTESPETSIIFILISED TUNNUSED

Väikelaps (0-3 eluaastat)

- **Üldised väärkohtlemise märgid**

- häired kognitiivses arengus;
- hilinenud kõne areng;
- usaldamatus vanemate, hooldaja suhtes;
- ebaturvaline kiindumussuhe (selle kohta vt täpsemalt allpool)

SPETSIIFILISED SEKSUAALSE VÄÄRKOHTLEMISE TUNNUSED

- seksuaalselt väärkoheldud väikelapsed ei suuda toimunud vägivalda meenutada, kuid neil jäävad sellest psühholoogilised mälestused ning nad tajuvad ohtu ja hirmu
- lapsed tajuvad suguelundite puudutusi (näiteks pesemisel) hirmutavana
- veritsused, verevalumid, valud suguelundite või päraku piirkonnas
- valud või raskused istumisel, liikumisel, magamisel
- mittespetsiifilised seksuaalse väärkohtlemise märgid?

Koolieelik

○ *Üldised väärkohtlemise märgid*

- ebaturvaline kiindumussuhe
- vähene sotsiaalne kompetentsus
- agressiivne käitumine suhtlemisel teistega (eakaaslastega)

SPETSIIFILISED SEKSUAALSE VÄÄRKOHTLEMISE TUNNUSED

- seksuaalse sisuga mängud, mis näitavad lapse vanuse kohta üllatavalt häid teadmisi seksuaalelust
- seksuaalse sisuga situatsioonide imiteerimine nukkudega mängides või joonistustel
- teiste isikute suguelundite kastumine või silitamine
- kõnes seksuaalse sisuga terminite kasutamine, seksi teemaliste väljendite või lugude rääkimine
- valud või raskused istumisel ja liikumisel
- veritsused, verevalumid, valud suguelundite või päraku piirkonnas
- suguhaigused, kuseteede põletikud
- mittespetsiifilised seksuaalse väärkohtlemise märgid?

Noorem kooliiga

Üldised väärkohtlemise märgid

- madal enesehinnang, enesesüüdistused ja häbitunne
- usaldamatus teiste inimeste suhtes
- ebaturvaline kiindumussuhe
- psühhosomaatilised kaebused
- tähelepanudefitsiit
- kohanemise ja keskendumise raskused koolis
- vähene sotsiaalne kompetentsus
- hariduslikud erivajadused (aeglasem edasijõudmine koolitöös, õpiraskused, klassikursuse kordamine; seksuaalselt väärkoheldud lastel on õpiedukus siiski parem kui füüsiliselt väärkoheldud või hooletusse jäetud lastel)
- konfliktsed suhted eakaaslaste, õpetajate ja vanematega
- raskused sõprussuhete loomisel ja hoidmisel

SPETSIIFILISED SEKSUAALSE VÄÄRKOHTLEMISE TUNNUSED

- moondunud ettekujutus seksuaalsusest
- (liialdatud) seksuaalse alatooniga (avalik) käitumine (sh korduv, ülemäärane masturbeerimine või selle imiteerimine, seksuaalse sisuga jutud ja mängud)
- silmatorkav teadlikkus seksuaalelust
- ärevus, depressioonisümptomid või depressioon, post-traumaatiline stressi häire
- suitsidaalsed mõtted ja teod
- füüsilised kaebused (nt peavalu, kõhuvalu)- laps võib teha sagedasi visiite kooliarsti juurde
- veritsused, verevalumid, valud suguelundite või päraku piirkonnas
- suguhaigused, kuseteede põletikud
- valud või raskused istumisel ja füüsilise tegevuse käigus

- mittespetsiifilised seksuaalse väärkohtlemise märgid?

Teismeline

○ Üldised väärkohtlemise märgid

- negatiivsete emotsioonide väljendamine (nt viha, raev, ükskõiksus, ärevus)
- kõrgenenud depressiooni ja suitsidaalse käitumise risk
- madal enesehinnang ja enesesüüdistused
- agressiivsus
- kodunt ärajooksmine

SPETSIIFILISED SEKSUAALSE VÄÄRKOHTLEMISE TUNNUSED

vaenulikkuse väljendamine enda, eakaaslaste ja teste pereliikmete suhtes

- enesevigastamine (selle läbi püütakse vähendada psühholoogilist valu ja tulla toime oma tunnetega)
- tugev süü ja häbitunne
- kõrgem depressiooni, söömishäirete ja post-traumaatiline stressi häire risk
- liialdatud seksuaalne käitumine (sagedased ja juhuslikud seksuaalsuhted, erinevad partnerid)
- seksuaalse sisuga jutud
- haaratus prostitutsiooni
- rasedus
- füüsilised kaebused (nt peavalu, kõhuvalu, raskused istumisel ja liikumisel)
- veritsused, verevalumid, valud suguelundite või päraku piirkonnas
- valud urineerimisel
- suguhaigused, kuseteede põletikud
- valud või raskused istumisel ja füüsilise tegevuse käigus
- suguhaigused, kuseteede põletikud

- mittespetsiifilised seksuaalse väärkohtlemise märgid?

RÜHMATÖÖ

Laste seksuaalse väärkohtlemisega seotud arvamused

- Arutlege rühmas arvamuste üle.
- Mõelge välja vastuväiteid neile arvamustele.
- Kui olete arvamusega nõus, siis põhjendage.

Aega 15 min.

1. „Lastele ei peaks seksuaalsest väärkohtlemisest rääkima, sest see võib neid hirmutada ja kahjustada“
2. „Lapsed mõtlevad välja lugusid sellest, kuidas neid on väärkoheldud“
3. „Enamik seksuaalselt väärkoheldud lapsi teeb midagi selle põhjustamiseks, näiteks ahvatleb ja käitub väljakutsuvalt“
4. „Seksuaalne väärkohtlemine (sh intsest) ei kahjusta eriti last“
5. „Lapse seksuaalne väärkohtlemine sisaldab enamasti füüsilise jõu kasutamist“
6. „Enamik lapsi, keda on väärkoheldud, räägivad sellest kellelegi“
7. „Intsest toimub üksnes vaestes ja väheharitud inimeste peredes“
8. „Laste seksuaalsed väärkohtlejad on rämpsed märdunud vanad mehed“

„Lastele ei peaks seksuaalsest väärkohtlemisest rääkima, sest see võib neid hirmutada ja kahjustada“

Väärkohtlemise ohust teadlikkusel võib olla ennetav efekt.

Informeeritud lapsed:

- teavad paremini, millised puudutused on õiged ja millised mitte
- tunnevad kergemini ära väärkohtleva olukorra
- teavad paremini, kuidas ennast kaitsta
- julgevad rohkem juhtunust rääkida ja abi otsida

„Lapsed mõtlevad välja lugusid sellest, kuidas neid on väärkoheldud“

- lugude väljamõtlemine väärkohtlemise kohta eeldab häid teadmisi seksuaalkogemustest ja väärast käitumisest
- lapsed valetavad väga harva väärkohtlemise kohta
- mida noorem laps, seda veelgi väiksem tõenäosus
- väärkohtlemise ohvrid reeglina hirmunud ja traumeeritud, et üldse juhtunust rääkida

„Enamik seksuaalselt väärkoheldud lapsi teeb midagi selle põhjustamiseks, näiteks ahvatleb ja käitub väljakutsuvalt“

- arvamus süüdistab ohvrid, vabandab ja õigustab toimepanijat
- keegi, sh laps ja noor, ei soovi, et teda väärkoheldakse
- lapse/noore väljakutsuv käitumine või joobes olek ei anna õigust tema seksuaalseks ärakasutamiseks
- see, kui laps ei ole öelnud „ei“ ega osutanud vastupanu, ei tähenda, et ta oleks seksuaaltegevusega nõus

„Seksuaalne väärkohtlemine (sh intsest) ei kahjusta eriti last“

- väärkohtlemise kogemine mõjutab alati last, kuid mõju ulatus sõltub väärkohtlemise kestusest, sagedusest, raskusastmest, vanusest ja liigist
- väärkohtlemisel võib olla lühi- ja pikaajaline füüsiline ja psühholoogiline kahju
- arvamus eitab väärkohtlemise toimumist, selle tõsidust.
- vähendab toimepanija vastutust, aktiivsust sekkumisel

„Lapse seksuaalne väärkohtlemine sisaldab enamasti füüsilise jõu kasutamist“

- domineerivad verbaalsed surve avaldamise meetodid (nt võimu, positsiooni ärakasutamine, petmine, manipuleerimine, ähvardamine)
- ohver ei pruugi hirmu tõttu avaldada vastupanu, mistõttu ei ole füüsilise jõu kasutamine vajalik
- ohver väldib vastu hakkamist, sest kardab olukorra hullemaks muutumist ehk eskaleerumist

„Enamik lapsi, keda on väärkoheldud, räägivad sellest kellelegi“

Eesti koolinoorte seksuaalse väärkohtlemise uuring (2015): 45% ei rääkinud kellelegi.

Laps ei pruugi teada, et juhtunu oli väär, ei tunne õigeid mõisteid.

Väärkohtlemisest räägivad väiksema tõenäosusega:

- poisid
- kui toimepanija oli pereliige, peretuttav, kohtingupartner
- need, kelle vanemad on vähe osavõtlikud lapse vajaduste, murede suhtes, vanemad puuduvad
- need, kes usuvad vägivallamüüte

VÄÄRKOHTLEMISEST MITTERÄÄKIMISE PÕHJUSED

Eesti koolinoorte (16-18 a.) seksuaalse väärkohtlemise uuring (2020):

- ei soovinud vanemaid kurvastada (40% ohvritest)
- häbi (39%)
- juhtunu ei olnud nii tähtis (30%)
- kartis kättemaksu (28%)
- kartis, et hakatakse süüdistama (26%)
- arvas, et ei oleks usutud (21%)
- ei teadnud kellele rääkida (20%)
- väärkohtleja sundis vaikima (14%)
- ei arvanud siis, et juhtunu oli vale (9%)

„Intsest toimub üksnes vaestes ja väheharitud inimeste peredes“

- seksuaalset väärkohtlemist (intsest) võib toimuda igasuguse sotsiaalmajandusliku taustaga peres
- multiprobleemsed pered rohkem ametkondade fookuses
- arvamus distantseerib väärkohtlemise „normaalsete“ inimeste käitumispraktikast

„Laste seksuaalsed väärkohtlejad on räpased märdunud vanad mehed“

- laste seksuaalsed väärkohtlejad võivad olla tavalised inimesed igas vanuses
- sageli töötavad, majanduslikult kindlustatud, kooselus, lapsevanemad
- neil võib olla aktiivseid seksuaalsuhteid teiste täiskasvanutega
- välimuselt hoolitsetud

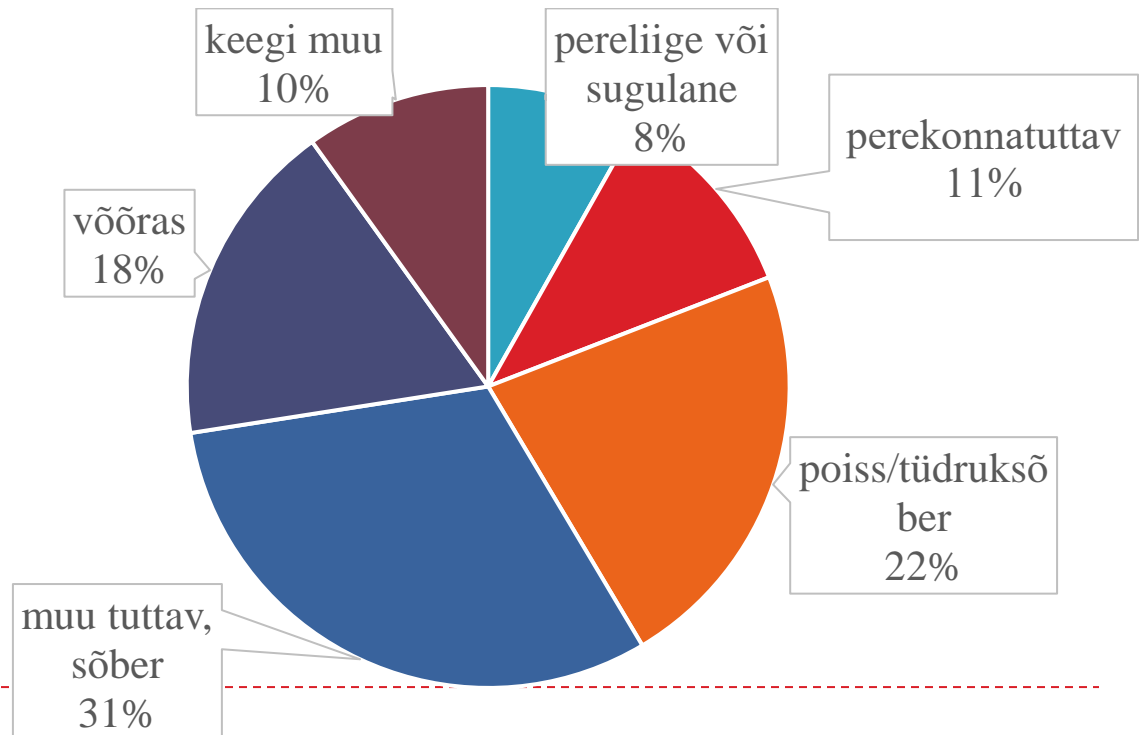

„Laste seksuaalsed väärkohtlemist panevad enamasti toime võõrad inimesed“

- Suur osa ohvreid tunneb vägivalla toimepanijat
- Uuringud ja kriminaalstatistika näitab, et umbes 70-75% juhtudest tuttavad

Seksuaalvägivalla
toimepanija
seotus ohvriga

Eesti koolinoorte (16-18 a.)
seksuaalse väärkohtlemise
uuring (2020)

Seksuaalse väärkohtlemise toimepanijad

Ohver	Toimepanija	Sunnimeetod	Toimumiskoht
Kuni 13a.	Pereliige, sugulane, peretuttav	Võimu ärakasutamine, veenmine, kinnihoidmine	Lapse kodu
	Võõras	Petmine, kinnihoidmine, löömine	Tänav, park, trepikoda vms
14a ja vanem	(Eakaaslasest) tuttav	Veenmine, võimu ärakasutamine, kinnihoidmine	Toimepanija kodu, harvem noore kodu, pidu
	Poiss/tüdruksõber	Veenmine, ähvardamine maha jätta	Toimepanija kodu, harvem noore kodu
	Võõras	Kinnihoidmine, löömine, vähem verbaalsed meetodid	Pidu, tänav, park

Kui laps hakkab rääkima seksuaalsest vägivallast, siis

- säilita rahu ja ole avatud
- otsi rahulik koht, kus võite segamatult vestelda
- usu, mida laps sinule räägib
- kuula, aga ära avalda survet lisainformatsiooni saamiseks
- ütle, et rääkimine on õige ja julge tegu
- kinnita, et lapsel ei ole juhtumus süüd ja vastutus on alati täiskasvanul
- ütle, et teed kõik sinust oleneva lapse kaitseks ja aitamiseks
- otsi meditsiinilist abi ja võta ühendust lastekaitse/politseiga

Tegurid, millega arvestada seksuaalselt väärkoheldud lapse toetamisel

Lapse emotsionaalne seisund

Lapse individuaalne ressursid toime tulemiseks

Individuaalne lähenemine lapse toetamiseks

Regulaarne empaatiline verbaalne/mitteverbaalne kinnitus, et trauma on ajaliselt piiritletud mineviku sündmus ning ei oma tingimata üldistatud mõju tulevikule

Juhtum

Kelly on 8 aastane ja kerge vaimse alaarenguga. Vaimse alaarengu tõttu on ta aastaid käinud lapsepsühholoogi juures ning käib seal allkirjeldatud juhtumi asetleidmise ajal edasi. Koolis avastatakse tema telefonist juhuslikult video, kus ta kaamera ees üleseksualiseeritud liigutusi tehes tantsib. Õpetaja teavitab leiust Kelly ema, kes palub õpetajal video telefonist kustutada. Õpetaja teebki seda. Hiljem helistab ema tagasi ja palub õpetajal Kellylt küsida Kelly kasuisa kohta, keda ema video filmimises ja Kelly muul viisil seksuaalses väärkohtlemises kahtlustab. Õpetaja teebki seda.

- Pärast Kelly emaga rääkimist teavitab õpetaja ka politseid, kes kuulab Kelly järgmisel päeval üle. Ülekuulamisele räägib laps, et tema kasuisa on teda seksuaalselt väärkohelnud. Ülekuulamisele järgnevate päevade jooksul arutab ema Kellyga juhtunut, uurides temalt, kus, millal ja mitmel korral kasuisa Kellyt seksuaalselt väärkohelnud on. Ema näitab Kellyle erinevate kohtade pilte, et Kelly saaks näidata, kus kasuisa teda seksuaalselt väärkohtles. Ema teavitab Kelly räägitust politseid, mille peale politseis kuulatakse Kelly uuesti üle. Ülekuulamisele räägib Kelly osaliselt asju, millest ta esimesel ülekuulamisele ei rääkinud ning osa räägitust läheb osaliselt vastuollu esimesel ülekuulamisele räägituga. Uuriija leiab, et kuna Kelly ütlused on ainsaks tõendiks ja need on vastuolulised, tuleb kriminaalmenetlus lõpetada.*

Küsimused juhtumi üle arutamiseks

- Kas ja mida teeksid teisiti Kelly õpetajana?
- Kas ja mida teeksid teisiti Kelly emana?
- Kas ja mida teeksid teisiti uurijana?
- Kas midagi muutuks ja mis, kui Kelly olnuks mitte 8 aastane, vaid 14aastane?

Väärkoheldud lapse ja tema pereliikmete toetamine

- seksuaalvägivalla tagajärjel võivad lapsel/noorel ilmned erinevad traumajärgsed reaktsioonid
- sageli esineb hirmu, süütunnet, häbi ja abitust, tavapärased on unehäired ja iiveldus
- kogetud vägivald ja selle üksikasjad võivad taas häirivalt silme ette kerkida
- võib esineda mäluhäireid ja hajameelsust, igapäevaste kohustustega toimetulek võib olla väga raske
- traumaatilisele sündmusele selliselt reageerida on normaalne ja loomulik, selle tõttu on lapse toetamine väga oluline kõigi võrgustiku liikmete poolt!

Väärkoheldud lapse ja tema pereliikmete toetamine

- seksuaalsel väärkohtlemisel võib olla tõsine mõju lapse emotsionaalsele heaolule
- väärkohtlemist kogenud lapsed tunnevad end väärkohtlemist mittekoogenutega võrreldes enam õnnetuna, masendununa, tõrjutuna ja pinges olevana
- väärkohtlemist kogenud lastel esineb sagedamini unehäireid, nad muretsevad enam ning tunnevad tuleviku suhtes abitust
- umbes kolmandik väärkohtlemist kogenud lastest on mõelnud, et ei taha enam elada

Väärkoheldud lapse ja tema pereliikmete toetamine

- *Sümptomite normaliseerimine*- seksuaalse väärkohtlemise kogemusega laps võib tunda intensiivset kurbust, ärrituvust, pettumust ja viha
- *Sümptomite normaliseerimine*- ka kõige tugevamad tunded on normaalsed ja taanduvad, kui laps saab vajalikku toetust ja abi
- *Empaatiline selgitamine*- kui vähegi võimalik, siis tuleks hoida igapäevast rütmi, mis taastab turvatunde (lasteaed, kool, trennid)
- *Empaatiline selgitamine*- väga oluline on regulaarne toitumine, uni, kehaline liikumine
- NB! Võimaliku suitsiidiohu hindamine!

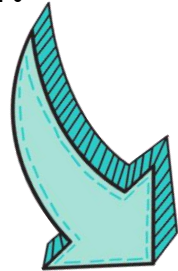

Väärkoheldud lapse ja tema pereliikmete toetamine

- Lapse toimetuleku ressurssi suurendab lähedase kiindumusobjekti olemasolu, lähedase kiindumusobjeti teadlikkus lapse toetamisel
- Väärkoheldud lapse lähedased ei pruugi osata vajalikku toetust pakkuda enda häirituse tõttu ning laps võib vajada spetsialistide abi (konsultatsioon)
- Paranemiseks on vajalik läbi töötada juhtunuga seotud tunded, mälupildid ja mõtted (süsteemne töö traumakogemusega)
- Seksuaalvägivallast enda jaoks korrastatuma pildi loomine aitab muuta sellega seonduvad mõtted ja tunded kontrollitavaks

MIS SUL VIGA ON?

MIS SINUGA ON JUHTUNUD?

SEKSUAALSELT VÄÄRKOHELDUD LAPSE VAJADUSED

KONTROLLITUNNE

**TURVALINE
KESKKOND**

KINDLAD PIIRID

**STABIILNE
ELUKORRALDUS**

**TURVALINE
TÄISKASVANU**

**HINNANGUVABA
SUHTUMINE**

Suur tänu kaasa mõtlemast!

Projekti “Koolitatud spetsialistid aitavad vähendada perevägivalda Eestis” rahastatakse Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) ja Norra perioodi 2014–2021 finantsmehhanismide programmist „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ (Local Development and Poverty Reduction) ning kestab 18 kuud: 01.02.2021-31.07.2022

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

PÄRNU NAISTE VARJUPAIK

NTTK

Vägivallast on
väljapääs!

ühendus
vägivalvaba
elu kaitseks

RÖTIN

